

ERIKOISSELVITYS
HERTTUANIEMEN LIITOSALUEESTA

*HERTTUANIEMEN KYLÄ, BÅTVIKIN YKSINÄISTALO,
PUODINKYLÄ JA BRÄNDÖN KARTANO HELSINGIN
MAALAISKUNNASSA*

YRJÖ HARVIA

Valtioneuvoston määräämä selvitysmies

Helsinki 1936. Työväen kirjapaino.

1. ASEMA JA MAASTO.

Herttuanien liitosalue Helsingin maalaiskunnassa käsittää Herttuanien kylän ja siihen välittömästi liittyvän Båtvik'in tilan, jotka yhdessä muodostavat Herttuanien kartanon, Brändön tilan, lukuunottamatta n.s. Kivinokan aluetta, ja Puodinkylän.

Tämä alue sijaitsee merenrannassa kaupungin itäisellä laajenemissuunnalla. Kaupungista eroittaa sen paitsi Vanhankaupunginselkää Kulosaaren maalaiskunta. Mannermaan puolella alue liittyy Malminkylään ja erittäinkin Viikin tilan maihin sekä koillisessa Helsingin maalaiskuntaan niinikään kuuluvaan Mellunkylään. Merenpuoleisina naapureina Turholmanselän ja Degerönsalmen tuolla puolen on Degerön saarikylä ja edempänä Botbynlahden toisella rannalla Nordsjön kylä. Kuitenkin leikkaa alueen merenpuoleinen raja eteläpuolella olevasta saaristosta eräitä osia. Niinpä kuuluu alueeseen Turholman selällä Degerön saaren rannassa olevan Pyysaaren ja Killingholmn saaren pohjoispuolet sekä Degerön saaren pohjoisin kärki. Edempänä Degerön itäpuolella muodostaa alue mereen pistävän kielekkeen, johon kuuluu puolet Vådön saarta sekä eräät pienet Ullholmen ja Hemholmen-nimiset saaret. Botbynlahdessa olevat saaret kuuluvat myös tähän alueeseen.

Alueen koko pinta-ala on maarekisterin tietojen mukaan noin 2,152 ha. Tästä on maata 1,559 ha, josta tulee 817 ha Herttuanien kylän ja Båtvikin, 694 ha Puodinkylän ja 48 ha Brändön kartanon osalle. Vesialue on noin 593 ha. Alueen suurin pituus on 6 km. ja leveys 5 km. Alueen etäisimpään rajaan on kaupungin rautatieasemalta linnuntietä n. 11 km. Sen kautta kulkevaa uutta Porvoon tietä on alueen kaupunginpuoleiseen rajaan kaupungista matkaa n. 6 km. ja etäisimpään rajaan n. 12 km.

Pitäjänskartalta laskettuna jakaantuvat pinta-alat seuraavasti:

	Maata ha	Vettä ha	Yhteensä ha
Herttuanieni ja Båtvik	895	172	1,067
Puodinkylä	731	363	1,094
Brändö	49	48	97
Yhteensä	1,675	583	2,258

Alueen maastosta on rannan puoleinen osa tasaista peltomaata tai kaunista asutukselle varsin sopivaa lehtoa. Edempänä rannasta Viikin ja Malminkylän maitten rajoja kohti maasto kohoaa, muodostuen osaksi varsinkin Vanhankaupunginlahden rannassa sangen korkeaksikin kalliomaastoksi, osaksi asutukselle paremmin soveltuvaksi kangasmaastoksi.

Liikenneyhteyttä kaupunkiin välittää nyttemmin kaupungin rakennuttama uusi Porvoon maantie. Tälle tielle on järjestetty kaupungista käsin kaksi lähtösuuntaa. Uusi Porvoontie yhtyy kaupungin katuverkostoon sekä Kulosaaren kautta kulkevaa että Viikin tilan kautta vanhalta Porvoon tieltä tulevia maanteitä myöten. Uudelta Porvoon tieltä eroaa tie Degeröhön ja Santahaminaan. Alueelle on tarkoitus vetää rautatie Oulunkylän asemalta Viikin kautta ja suurin osa ratatöitä on jo suoritettu.

Alueella on varsinaista esikaupunkiasutusta ainoastaan Puodinkylässä. Pääasiallinen asutus on Marjaniemeksi kutsutulla alueella, mutta myös tästä koilliseen Botbynlahden rannalla on hieman tällaista asutusta. Samoin on syntymässä asutusta Tammelund-nimiselle niemelle alueen eteläosassa. Jonkun verran asutusta on myöskin alueen lounaisosassa Turholman selän rannassa, mutta tämä on parhaastaan kesähuvila-asutusta.

Siihen osaan aluetta, minkä Herttuanien kartano muodostaa, on kaupunki suunnitellut teollisuus- ja satama-alueita, ja huomattavia järjestelyitä on myöskin äskenmainittujen ratatöiden lisäksi suoritettu. Toistaiseksi on kuitenkin vain öljy-satama- ja öljyvarastoalue valmistunut käyttökuntoon. Alueen pohjoiskulmassa on huomattava maa-ala varattu kaupungin evankelisluterilaisten seurakuntien hautausmaaksi.

2. MAANOMISTUSOLOT.

Liitosalueen kameraalisista oloista on ensinnäkin huomattava, että alueen pääosa, jota tavallisesti kutsutaan Herttuanien kartanoksi, on muodostettu osaksi eräistä Herttuanien kylään kuuluvista tiloista, osaksi Båtvik-nimisestä yksinäisestä rälssitilasta.

Herttuanien kylän kameraalinen jaoitus järjestettiin uudestaan v. 1887. Entinen Sofielundin rälssitila jaettiin silloin kolmeen maakirjataloon, nimittäin Sofielundin rälssitila N:o 1, pinta-ala 218.78 ha, Sofielundin rälssitila N:o 2, 182.09 ha, ja Sofielundin rälssitila N:o 3, 141.68 ha. Ennestään oli olemassa Mäkelän verotalo, joka sai maakirjanumeron 4, pinta-alaltaan 217.45 ha.

Sofielund N:o 1 jaettiin v. 1888 Sofielundin R. N:o 1¹, 159.47 ha ja Tammelundin R. N:o 1², 59.31 ha, tiloihin. Sofielundin tilasta R. N:o 1¹ on eroitettu ainoastaan harvoja tiloja. V. 1899 eroitettiin siitä Degerön saaren pohjoisrannalla oleva kesähuvila-alue Killingholm R. N:o 1¹, 1.60 ha, v. 1908 eräs Tavasthvarpet-niminen niittypalsta R. N:o 1¹² niinkään Degerön saarella, pinta-ala 0.33 ha, samana vuonna niinkään Degerön saaren pohjoisrannalla oleva Sofiero-niminen kesähuvila-alue R. N:o 1¹⁴, pinta-alaltaan 0.765 ha, v. 1916 edempänä mainittavaa Herttonäs-gård nimistä tilaa varten ranta-alueita 6.91 ha, mikä erotettaessa sai rekisterinumeron R. N:o 1¹⁷, ja v. 1924 eräs Solhagen-niminen 1.38 ha:n suuruinen kesähuvila-alue edellämäinitun Sofieron vieressä, R. N:o 1¹⁹, joka kuuluu yksityiselle. Jäljellejäänyt osa, Sofielund R. N:o 1²⁰, pinta-alaltaan 148.79 ha, on eräs niitä Herttuanien tiloja, jotka kaupunki omistaa. Tästä tilasta on vuoden 1927 n.s. suuressa tilusvaihdossa luovutettu valtiolle n. 1 ha:n suuruinen sotatarvevarastokellarin alue tieoikeuksineen. Alue on toistaiseksi erottamaton.

Sofielundin tilasta N:o 2 on, lukuunottamatta erästä 0.49 ha:n suuruista v. 1908 eroitettua tilaa Stenlunden R. N:o 2¹, eroitettu ainoastaan yksi huomattavampi alue, itsenäiseksi lunastettu torpanalue Uusikoti R. N:o 2² Viikinkylän rajalla, pinta-alaltaan 10.50 ha. Tämän Sofielundin kanta-osa, R. N:o 2³, pinta-alaltaan 171.94 ha, on kaupunki.

Sofielundin tilasta N:o 3 on, paitsi erästä 0.48 ha:n suuruista v. 1908 eroitettua pientä tilaa, Landbacken R. N:o 3¹, eroitettu v. 1910 Ströms-niminen tila R. N:o 3², 35.356 ha. Nämä ovat yksityisten hallussa. Kaupunki omistaa tilan muun osan, Sofielund R. N:o 3³, 106.329 ha.

Mäkelän verotalosta N:o 4 on eroitettu vain yksi pieni tila, v. 1908 eroitettu Hvasstegen R. N:o 4¹, 0.48 ha. Muun osan Mäkelää R. N:o 4, jonka pinta-ala on nyt 217.45 ha, omistaa kaupunki.

Maanosittamista asuntotarkoituksiin on tässä puheenaolleilla Herttuanien kylän tiloilla harjoitettu ainoastaan edellämäinitulla Tammelundin tilalla, joka on niemekkeellä, alkuaan saarella Degerön salmen rannassa. Täällä on v. 1931 eroitettu 18, v. 1932 13, v. 1934 9 ja v. 1935 81 tilaa, joitten pinta-ala on alle 1 ha:n. Sitä-

paitsi on täältä aikoinaan 1880- ja 1890-luvulla erotettu jokin määrä kesähuvilatonnteja. Tilan jakamaton osa, R. N:o 1⁷⁰, on 43.689 ha.

Mitä Båtvikin yksinäiseen rälssitilaan tulee, niin mainittakoon, että Herttuanien kartaan päärakennukset sijaitsevat tästä, alkuaan 56.63 ha:n suuruisesta tilasta, erotetulla maalla. Båtvik jaettiin nimittäin v. 1916 kahteen tilaan, Hertonäs gård R. N:o 1², 22.61 ha, ja Båtvik R. N:o 1³, 34.01 ha. Hertonäs gård'iksi kutsutun tilan pinta-alaa vähennettiin sittemmin erottamalla siitä v. 1916 Labor-niminen tila R. N:o 1⁴, pinta-alaltaan 1 ha, v. 1922 Hertonäs-skola niminen tila R. N:o 1⁶, 0.303 ha, jonka nyt omistaa Helsingin maalaiskunta, ja v. 1924 jakamalla silloin jälleläoleva osa R. N:o 1⁷, 21.307 ha, kahteen tilaan: Hertonäs Gård och park, R. N:o 1⁸, 14.09 ha, ja Hertonäs gård, R. N:o 1⁹, 10.60 ha. Edellisen omistaa »Svenska odlingens vänner i Helsing»-niminen yhdistys, joka kartaan vanhassa päärakennuksessa ylläpitää museota, jälkimmäisen kaupunki. Kaupunki omistaa myös edellämämainitun Båtvikin tilan R. N:o 1³. Asuntotontteja ei Båtvikin alueelta ole erotettu.

Herttuaniemen kylälle ja Båtvikin yksinäistalolle kuuluu 172 ha vesialuetta ja 10 ha vesijättöä sekä Puodinkylän kylälle 373 ha vesialuetta.

Brändön tilasta, joka maakirjassa alkuaan oli yksinäinen verotalo, on tähän liitosalueeseen luettu vain itse kartaan alue. Tilan nimi ja rekisterinumero on Brändö gård R. N:o 1¹, pinta-alaltaan 48.03 ha maata ja 35.91 ha vettä. Kameraalisessa suhteessa ei ole tapahtunut muutoksia sen jälkeen kuin alkuperäinen tila v. 1907 jaettiin ja siitä erotettiin Kulosaari ja Kivinokka ynnä pikkusaaret.

Puodinkylä jaettiin v. 1765 päättyneessä isojaossa sekä 1908 päättyneessä, numeroita 1—4 ja 6 koskevassa isojaonjärjestelyssä seuraaviin maakirjataloihin: Rååns N:o 1, pinta-ala 130.18 ha, Domars N:o 2, 193.93 ha, Mattas N:o 3, 118.86 ha, Klafvis N:o 4, 108.39 ha, Nissas N:o 5, 73.65 ha ja Grönbacka utbyskatt N:o 6, 56.81 ha. V. 1920 yhdistettiin Rååns'in tilasta erotettu Rååns R. N:o 1¹², pinta-alaltaan 96.653 ha, sekä maakirjatalot 2, 3, 4 ja 6 yhdeksi tilaksi nimellä »Botby villasamhälle». Se sai rekisterinumeron 2 ja pinta-alaksi merkittiin 574.643 ha.

Ennen tätä tilojen yhdistämistä oli Puodinkylän tiloista erotettu vain 6 tilaa, jotka pinta-alaltaan olivat alle 1 ha:n. V:sta 1921 lähtien on maanosittamista harjoitettu varsin vilkkaasti. Melkein joka vuosi on muodostettu uusia 1 ha pienempiä tiloja, v. 1921 30, v. 1922 2, v. 1924 60, v. 1925 40, v. 1926 128, v. 1927 114, v. 1928 12, v. 1929 82, v. 1930 5, v. 1931 14, v. 1932 10, v. 1933 20, v. 1934 126 ja v. 1935 57. Nämä palstoitukset ovat tapahtuneet pääasiallisesti rannikkoalueella edellämämainittuun Botby Villasamhälle-nimiseen tilaan kuuluneilla mailla, mutta myös kylän koillisrajalla sijaitsevalta Nissasin tilalta. Näitten osittamisien kautta oli Puodinkylän tilojen lukumäärä v:n 1932 loppuun noussut 409:ään. V:n 1934 lopussa oli tilojen lukumäärä noussut yli 600:n. Viimeinen rekisterinumero on 2⁶⁸⁴.

Erikoisen huomattava oli sanotun Botby-Villasamhälle-nimisen tilan kameraalinen jaotus. Ne osat tästä suuresta tilasta, joita ei vielä oltu jaettu asuntotiloiksi, ja joilla oli maarekisterinumero R. N:o 2²⁸⁶ sekä pinta-ala 438.5223 ha, jaettiin v. 1927 kaikkiaan 36 tilaan, joitten pinta-ala vaihteli 5 ja 65 ha:n välillä. Tällöin syntyivät m.m. seuraavat tilat: Botby-skog R. N:o 2²⁸⁷, pinta-ala 64.650 ha, Botby-Villasamhälle R. N:o 2²⁸⁸, 65.113 ha, Johannesdal R. N:o 2²⁸⁹, 5.882 ha, Vestergård R. N:o 2²⁹⁰, 45.090 ha, Torsäng R. N:o 2²⁹¹, 22.401 ha, Hedmans R. N:o 2²⁹⁶, 12.878 ha, Johannesbäck R. N:o 2²⁹⁷, 13.217 ha, Kapellåker R. N:o 2²⁹⁸, 6.626 ha, Majfältet R. N:o 2²⁹⁹, 23.657 ha, Nykulla R. N:o 2³⁰¹, 16.908 ha, Nytorp R. N:o 2³⁰³, 14.705 ha, Arabia R. N:o 2³⁰⁶, 24.848 ha, Söderåker R. N:o 2³⁰⁷, 10.106 ha ja Båtvik Gård R. N:o 2³¹⁴, 42.079 ha. Jo v. 1924 oli Botby Villasamhälle-nimisestä tilasta, jonka rekisterinumero silloin oli R. N:o 2³⁹, erotettu »Helsingfors evangelisk-lutherska församlingars begravningsplats i Botby»-niminen tila, jonka rekisterinumeroksi tuli R. N:o 2⁴⁰ ja pinta-ala määrättiin 63.949 ha:ksi.

Useat v. 1927 muodostetut tilat on myöhemmin jaettu joko pienemmiksi tiloiksi

tai asuntotiloiksi. Niinpä on jaettu R. N:o 2²⁹⁸, jolloin muodostettiin tilat »Helsingfors stads kapellåker» R. N:o 2⁴¹⁹, 2.583 ha, ja Kapellåker R. N:o 2⁴²⁰, 4.043 ha, (omistajat Lennart Severin ja Ella Nyman); samoin R. N:o 2²⁹⁹, jolloin muodostettiin tilat »Helsingfors stads Majfält» R. N:o 2⁴¹⁵, 8.028 ha, ja Majfältet R. N:o 2⁴¹⁶, 15.629 ha; samoin R. N:o 2³⁰⁶, jolloin syntyivät tilat Norråker R. N:o 2⁴¹⁷, 8.291 ha, ja Arabia R. N:o 2⁴¹⁸, 16.557 ha, sekä niinikään R. N:o 2³⁰⁷, jolloin muodostettiin tilat »Helsingfors stads söderåker» R. N:o 2⁴²¹, 0.899 ha ja Söderåker R. N:o 2⁴²², 9.207 ha (omist. edellämäinitut Nymannit). Mainittuna vuotena eroitettiin myös R. N:osta 2⁴¹⁰, eli Botby Villasamhälle-nimisestä tilasta m. m. Grönbacka-niminen tila, R. N:o 2⁴³¹, 17.791 ha. Botby Villasamhälle-niminen tila on sittemmin kokonaan jaettu asuntotiloiksi. Tästä tilasta muodostettuina tiloina mainittakoon tässä vielä »Helsingin kaupungin koulualue» R. N:o 2⁶³⁰, pinta-ala 2.4860 ha, ja »Yleisalueet»-niminen tila R. N:o 2⁶⁷⁹, pinta-ala 7.0956 ha, jonka Marjaniemen Huvilayhdyskunta Oy. omistaa.

Mainittuun Nissas'in verotaloon N:o 5 kuuluu m. m. Vädönsaaren puolikas. Mante-reella olevasta Nissas'in tilasta ruvettiin erottamaan asuntotiloja v. 1926. Tätä on sittemmin jatkunut, niin että tilasta, jonka rekisterinumero v:n 1934 lopussa oli R. N:o 5⁸², oli silloin jälellä 52.9283 ha.

Myös Puodinkylän tiloista on huomattava osa siirtynyt kaupungin omiksi. Koko liitosalueella omistaa kaupunki nykyään seuraavat tilat:

Herttuanienemylässä:

Båtvik R. N:o 1 ³ ja Hertonäs gård R. N:o 1 ⁹	44.61	ha
Sofielund R. N:o 1 ²⁰	148.79	»
» » 2 ³	171.94	»
» » 3 ³	106.329	»
Mäkelä R. N:o 4	217.45	»
Yhteensä		689.119 ha

Puodinkylässä:

R. N:ot 2 ²⁸⁷ —2 ²⁹⁷ , 2 ³⁰⁰ —2 ³⁰³ , 2 ⁴⁰⁴ , 2 ⁴⁰⁷ , 2 ⁴⁰⁹ , 2 ⁴¹⁵ , 2 ⁴¹⁷ , 2 ⁴¹⁹ , 2 ⁴²¹ , 2 ⁴²⁷ —2 ⁴³¹ , 2 ⁴³⁴ , 2 ⁴³⁵ , 2 ⁴⁴³ —2 ⁵²⁴ ja 2 ⁶³⁰	266.905	ha
Botby gård R. N:o 2 ³¹⁴ ja R. N:ot 2 ³¹¹ —2 ³¹² , 2 ⁴¹⁶ ja 2 ⁴¹⁸	80.404	»
Yhteensä		347.309 ha

Brändön kartano R. N:o 1 ¹	48.03	ha
---	-------	----

Näihin tiloihin ei ole luettu sitä 13.65 ha:n suuruista aluetta Puodinkylässä, minkä kaupunki v. 1934 on vaihdon kautta saanut Helsingin evankelisluterilaisten seurakuntien hautausmaa-alueesta. Tätä aluetta ei vielä ole eroitettu.

Helsingin evankelis-luterilaisille seurakunnille on Puodinkylässä siirtynyt 63.949 ha:n suuruinen alue, R. N:o 2⁴⁰, mikä on varattu hautausmaaksi. Tästä ovat seurakunnat kuitenkin luovuttaneet kaupungille edellämäinitun 13.65 ha:n suuruisen osan. Seurakunnat omistavat siis tosiasiallisesti enää vain noin 50 ha. Tämänkin on nyttemmin tarjottu kaupungin ostettavaksi. Oy. Marjaniemen huvilayhdyskunta omistaa eräitä myymättömiä tontteja, joitten yhteinen pinta-ala on noin 10 ha ja yhteismaita noin 5—6 ha. Paitsi tätä yhtiötä toimii Puodinkylässä myös Nissas AB.-niminen yhtiö, joka omistaa Nissasin tilan. Yhtiö harjoittaa ammattimaista asuntotonttien myyntiä. Sellaisia verovelvollisia, joille on pantu veroäyreyä kiinteistötuloista, oli v. 1934 toimitetussa taksoituksessa 225. Tämä luku vastanee verrattain tarkkaan myös tilanomistajien lukumäärää. Eroitettuja, mutta vielä rakentamattomia asuntotiloja voidaan arvioida olevan tällä alueella noin 100.

Puodinkylän vesialue on jaettu tammikuun 4 päivänä 1935 päättyneessä jaossa. Jakokirjan mukaan on koko vesialueen pinta-ala 296.572 ha.

Yhdistelmä erikokoisten tilojen lukumäärästä koko Herttuanien liitosalueella on seuraava:

Kylä tai tila	Tiloja, joihin kuului:									Tiloja yh- teensä
	—0.5	0.5—1	1—5	5—10	10—15	15—25	25—50	50—100	100—	
	h e h t a a r i a									
Herttuaniemi ja Bätvik .	40	3	10	1	3	—	3	—	4	64
Puodinkylä	329	24	35	7	5	5	2	2	—	409
Brändön tila	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Yhteensä	369	27	45	8	8	5	6	2	4	474

Eriluontoisten maanomistajien kesken jakaantuu maa seuraavasti:

Kylä tai tila	Maanviljelijäväestö		Asuntontonttien omistajat		Maa-yhtiöt		Kaupunki		Valtio		Kunnat ja seurakunta		Yhteensä ha
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	
Herttuanieni ja Bätvik	89.5	11.0	38.2	4.7	—	—	688.0	84.2	1.0	0.1	0.3	—	817.0
Puodinkylä	—	—	215.0	31.0	68.0	9.8	347.0	50.0	—	—	64.0	9.2	694.0
Brändön tila	—	—	—	—	—	—	48.0	100.0	—	—	—	—	48.0
Koko alue	89.5	5.7	253.2	16.2	68.0	4.4	1,083.0	69.5	1.0	0.1	64.3	4.1	1,559.0

3. RAKENNUS- JA ASUNTO-OLOT.

Kysymyksessäolevan liitosalueen rakennus- ja asunto-oloista ei ole mahdollista saada yhtä yksityiskohtaisia tietoja kuin yleensä muista liitosalueista. V. 1930 toimitetussa kiinteistö- ja asuntolaskennassa luettiin nimittäin samaan laskentapiiriin sekä Herttuanieni ja Puodinkylä että näitten eteläpuolella olevat saaret ja myös Viikin alue. On näinollen pakko luopua yrityksestä yksityiskohtaisin numerotiedoin valaista tällä liitosalueella vallitsevien olojen näitä puolia.

Tärkeintä olisi selvittää Puodinkylässä ja erittäinkin Marjaniemen huvilayhdyskunnassa vallitsevia rakennus- ja asunto-oloja, koska tämä asutus on alueen suurin ja se, jossa on varsinaista esikaupunkiasutusta. Tässä täytyy kuitenkin rajoittua vain yleiseen mainintaan, että Marjaniemen ja Puodinkylän asutus on jonkun verran korkeammalla tasolla kuin pohjoisissa esikaupungeissa oleva omakotiasutus. Vuokralle annettuja huoneistoja on verrattain vähän. Rakennukset ovat täällä kauttaaltaan omalla maalla. Pääasiallisesti samanluontoista on asutus Tammelundissa, joskin täällä olevat asuntohuvilat yleensä ovat pienempiä ja viittaavat siihen, että asujamisto on heikommassa taloudellisessa asemassa kuin Marjaniemessä.

Alueella on myös joukko rakennuksia vuokramaalla. Nämä ovat kuitenkin pääasiallisesti kesähuviloita ja sijaitsevat ne, kuten aikaisemmin on mainittu, alueen lounaisosassa kaupungin omistamalla maalla.

Oman ryhmänsä muodostaa Herttuaniemen kartanon vanha päärakennus talousrakennuksineen ja puistoineen. Muuta asujamistoa täällä ei kuitenkaan ole kuin museon hoitaja ja tarpeellinen muu henkilökunta.

4. VÄESTÖOLOJ.

V. 1930 toimitetussa väestölaskennassa todettiin, että tämän alueen eri osissa oli seuraavat asukasmäärät:

	Herttua- niemi	Brändön kartano	Puodin- kylä	Yhteensä
Täällä asuva väestö	392	17	209	618
Läsnäoleva väestö	392	17	207	616

V:n 1931 henkikirjoituksessa ilmenneet luvut poikkeavat varsinaiseen Herttuaniemeen nähden näistä luvuista sikäli, että henkikirjoitettu väestö täällä oli 602. Myöskin Puodinkylän henkikirjoitettu asukasmäärä oli jonkun verran suurempi, eli 300. Kun Brändön kartanon asukasmääräksi samassa henkikirjoituksessa on merkitty 23, oli koko alueen asukasmäärä henkikirjan mukaan 925. Väestölaskennassa on ilmeisesti jokin alue jäänyt huomioonottamatta, koska eroitus tällöin lasketun ja samanaikaisen henkikirjoitetun asukasmäärän välillä on suhteellisen suuri.

Henkikirjoitetun väestön asukasmäärän kehitys on vv. 1904—1933 ollut seuraava:

Vuosi	Henkeä	Lisäys (+) tai vähennys (—)	Vuosi	Henkeä	Lisäys (+) tai vähennys (—)
1904	475	.	1919	478	+ 9
1905	470	— 5	1920	493	+ 15
1906	490	+ 20	1921	524	+ 31
1907	489	— 1	1922	576	+ 52
1908	471	— 18	1923	612	+ 36
1909	429	— 42	1924	586	— 26
1910	449	+ 20	1925	692	+ 106
1911	471	+ 22	1926	533	— 159
1912	424	— 47	1927	599	+ 66
1913	457	+ 33	1928	635	+ 36
1914	482	+ 25	1929	829	+ 194
1915	503	+ 21	1930	867	+ 38
1916	476	— 27	1931	586	— 281
1917	506	+ 30	1932	567	— 19
1918	469	— 37	1933	554	— 13

Näistä luvuista huomautettakoon, että Brändön kartanon asukasluku on luettu tämän alueen asukaslukuun vasta v:sta 1922 lähtien, jolloin Kulosaaren maalaiskunta muodostettiin. Tämän osan asukasmäärä on kuitenkin koko ajan pysynyt pienenä, viimeisenä kymmenenä vuotena se on ollut vain 17—26. V:n 1933 henkikirjoituksessa se oli 18. Suurin on Herttuaniemen kylän asukasmäärä, johon sisältyy myös Tammelund. Tämän kylän asukasmäärä oli, ennenkuin kaupunkilaisasutusta alkoi sinne siirtyä, 250—290. Ensimmäiset oireet asukasmäärän kasvamiseen näyttäytyivät vuosina juuri ennen maailmansotaa. Toinen, joskin heikko nousukausi oli 1920-luvun alussa. V:sta 1928 on asukasluvun kasvaminen ollut taas hieman nopeampi, pääasiallisesti Tammelundin asutuksen kasvamisen vuoksi. Asukasmäärän väheneminen v. 1931 johtunee siitä, että Tammelundin asukasmäärä siitä lähtien on laskettu Degerön

saaren asukaslukuun. Puodinkylän asukasmäärä osoitti alenemista aina v:teen 1917. Kun se v. 1904 oli ollut 216, oli se v. 1917 175. Siitä lähtien se on epätasaisesti noussut pääasiallisesti Marjaniemen asutuksen kasvamisen vuoksi niin, että se v. 1933 oli 243.

Tämän liitosalueen asukasmäärä ilman Tammelundia oli v. 1933 vain 1.7 % kunnan koko asukasmäärästä.

Useimpia muita liitosalueita käsittävissä erikoisselvityksissä on julkaistu yhdistelmiä alueen väestön ammattiryhmyksestä ja väestön perheasemasta. Väkiluvun pieneneminen voidaan tässä jättää tällainen erittely toimittamatta. Päämies-tinnössä, sivulla 89—90, on Herttuaniemen liitosalue tässä kohden käsitelty yhdessä sen liitosalueen kanssa, minkä itäinen saaristo muodostaa. Tämä on ollut aiheellista senkin vuoksi, että nämä kummatkin alueet puheenaolevassa suhteessa ovat pääpiir-teissään samanluontoiset.

5. TALOUDELLISET OLOT.

Alueen taloudellisiin oloihin luo pääleimansa se, että kaupunki omistaa suurimman osan alueen maita. Viljelyskelpoiset maat on kaupunki vuokrannut yksityisille. Muuten harjoitetaan alueella maanviljelystä niillä Puodinkylän kylän tiloilla, joita ei vielä ole jaettu asuntotonteiksi. Maat on yleensä annettu vuokralle viljeltäviksi. Marjaniemessä ja Puodinkylän muissa osissa olevilla asuntotiloilla asuva väestö saa pääasiallisen toimeentulonsa kaupungissa. Teollisuutta ei alueella vielä ole.

Väestön taloudellisesta asemasta antaa kunnallisverotusta koskeva tilasto seuraavan kuvan:

Verotetut tulot vv. 1929—1933 jakaantuivat eri tuloryhmien välillä seuraavasti:

Vuosi	Verolippuja	Tuloja talosta, tontista ja maasta		Tuloja elinkeinosta ja liik- keestä		Palkka- y.m. tuloja		Yhteensä tuloja
		Smk.	%	Smk.	%	Smk.	%	
1929	522	689,900	47.8	63,900	4.4	690,400	47.8	1,444,200
1930	443	656,100	40.5	109,700	6.8	854,200	52.7	1,620,000
1931	672	1,417,600	36.7	130,700	3.4	2,311,200	59.9	3,859,500
1932	662	1,298,900	40.7	129,700	4.1	1,761,500	55.2	3,190,100
1933	1,355	2,135,800	46.0	156,400	3.4	2,346,300	50.6	4,638,500

Näitä lukuja arvosteltaessa on pidettävä mielessä, että ensimmäisen ryhmän tuloihin on luettu myös kaupungin verotetut tulot sekä asuntokiinteistöistä ja kesä-huviloista lasketut tulot.

Väestön taloudellisen aseman selvittämiseksi on myös osoitettava, miten vero-velvolliset ja verotetut tulot ovat jakaantuneet tulojen eri suuruusluokkiin. Tätä osoittaa seuraava v:n 1930 tuloja koskeva taulukko, johon kuitenkin sisältyy myös Nordsjön kylää koskevat luvut:

Tulot Markkaa		Verotettuja			Veroäyryjä		
		Liitosalue		Kaup. %	Liitosalue		Kaup. %
		Luku	%		Luku	%	
Alle 2,000		363	55.0	8.4	2,929	11.4	0.5
2,000— 5,999		180	27.3	23.4	6,248	24.2	3.6
6,000— 9,999		65	9.8	13.9	5,232	20.3	4.3
10,000— 19,999		34	5.1	22.6	4,778	18.5	13.0
20,000— 49,999		15	2.3	24.2	4,110	15.9	27.2
50,000— 99,999		3	0.5	4.4	2,507	9.7	11.9
Yli 100,000		—	—	3.1	—	—	39.5
Yhteensä		660	100.0	100.0	25,804	100.0	100.0

Asujamiston tulot olivat siten tämän mukaan huomattavasti alemmat kuin kaupungin asujamiston, vaikka ilmeistä on, että tulot on, kuten Helsingin maalaiskunnan verotuksessa yleensä, arvioitu sangen varovasti. Joka tapauksessa on esitetyn tilaston mukaan verotetuista 55 % sellaisia, joitten verotetut tulot olivat alle 2,000 markkaa, 82.3 % sellaisia, joitten tulot olivat alle 6,000 markkaa ja 97.2 % sellaisia, joitten tulot olivat alle 20,000 markkaa. Vaikka alimpiin tuloluokkiin on luettu joukko verolippuja sellaisille verotetuille, joille on pantu veroäyryjä vain kesähuvioloista, voidaan tästäkin vetää johtopäätös, että alueen väestö on pääasiallisesti »pieneläjiä», työläisiä ja alemmaa virkamiehistöä. Huomattava kuitenkin on, että verotetut tulot tällä alueella päinvastoin kuin muilla liitosalueilla ovat viime vuosina olleet kasvamassa. Tämä johtuu osaksi asukasmäärän lisääntymisestä, mutta myös varallisuuden kasvamisesta.

Liitosalueen osuus Helsingin maalaiskunnan verotetuista tuloista on vv. 1930—1934 toimitetuissa taksoituksissa ollut seuraava:

Vuosi	Helsingin maalais- kunta Smk.	Liitosalue	
		Smk.	%
1930	137,360,700	1,444,200	1.1
1931	120,086,400	1,620,000	1.3
1932	112,272,800	3,859,500	3.4
1933	101,445,800	3,190,100	3.1
1934	98,965,600	4,638,500	4.7

Sanottuna viisivuotiskautena on tämän alueen keskimääräinen osuus koko kunnan verotetuista tuloista ollut 2.6 %. Tällöin ei ole otettu huomioon tämän alueen veropoistoja.

6. ALUEEN ASEMA KUNNAN HALLINNOSSA.

Syrjäisen asemansa vuoksi maalaiskunnan piirissä ja väestön vähälukuisuuden tähden on tällä alueella myös varsin syrjäytetty asema kunnan hallinnossa.

Herttuanien liitosalue ei myöskään kunnan sisäisessä hallinnossa muodosta

omaa piiriä, vaan on tämä liitosalue yleensä käsitelty yhdessä itäisen saariston muodostaman liitosalueen kanssa. Näitä yhteisiä piirejä ei kuitenkaan kutsuta Herttuaniemen piireiksi, vaan Puodinkylän piireiksi.

N.s. Puodinkylän äänestysalue käsittää siten paitsi Herttuaniemen liitosaluetta itäisen saariston liitosalueesta muut osat, paitsi Santahaminaa, joka on eri äänestysalue. Äänestysalueella oli kunnallisesti äänioikeutettuja 570 eli 4 % kunnan kaikista äänioikeutetuista jäsenistä. Näistä otti vaaleihin osaa 241 eli 3.8 % kunnassa kaikkiaan vaaliin osaaottaneista. Annetuista hyväksytyistä äänistä tuli 163 eli 67.9 % ruotsalaisen kansanpuolueen, 54 eli 22.5 % sosialidemokraattisen puolueen ja 23 eli 9.6 % suomenkielisten porvarillisten puolueiden hyväksi (hylättyjä 1). Osa annetuista äänistä on siis Degerön saarelta. Herttuaniemen liitosalueelta on 1 henkilö valittu kunnanvaltuustoon ja on hän valittu sosialidemokraattisen puolueen listoilta.

N.s. Puodinkylän verotuspiiriin kuuluu paitsi Herttuaniemen liitosaluetta koko itäisen saariston liitosalue Santahamina mukaanluettuna sekä Nordsjön kylä. Veroilmoitusten jakaminen ja vastaanotto on järjestetty kuten muissakin kunnan osissa siten, että tämä voi tapahtua alueella olevissa liikkeissä. Kunnallisverot on kuitenkin maksettava kaupungissa oleviin pankkeihin.

Kunnallislautakunnan piirijaossa on liitosalue myös eri piirinä, tässä tapauksessa n.s. Herttuaniemen piirinä. Kuitenkin kuuluu tähän piiriin itäisen saariston liitosalueesta muut osat paitsi Santahamina, ja eräs osa Puodinkylää kuuluu itäiseen naapuripiiriin.

Kunnallisia laitoksia on alueella vain kansakouluja sekä ruotsinkielisen kirjaston lainausasema. Myöskin on kunnan itäisen kättilöpiirin kättilön asemapaikka tässä piirissä.

7. TAAJAVÄKISET YHDYSKUNNAT.

Alueen piirissä tulisi voimassaolevien päätösten mukaan olla kolmekin taajaväkistä yhdyskuntaa. Kesäkuun 5 p:nä 1917 antamallaan kahdella eri päätöksellä määräsi näet senaatti, että Herttuaniemi ja Puodinkylä olivat julistettavat taajaväkisiksi yhdyskunniksi. Yhdyskunnan alueisiin kuuluviksi oli tarkoitettu ne maat, mitkä näitten päätösten antamisen aikoihin kuuluivat Herttonäs Gods Aktiebolag ja Botby Gods Aktiebolag-nimisille yhtiöille. Samoin valtioneuvosto helmikuun 16 p:nä 1922 määräsi, että silloisen Brändön kartanon maat oli julistettava samanlaisiksi yhdyskunnaksi. Toimenpiteisiin näitten päätösten toteuttamiseksi ei ole kuitenkaan ryhdytty.

8. KANSAKOULUT.

Liitosalue ei sellaisenaan muodosta omaa kansakoulupiiriä, vaan on alue kansakouluhallinnon alalla jaettu useitten kansakoulupiirien kesken. On tosin olemassa Herttuaniemen suomenkielinen kansakoulupiiri. Se käsittää kuitenkin vain varsinaisen Herttuaniemen ja Brändön kartanon, ja sen koulu on supistettu koulu. Suomenkielisten koulujen piirijaossa on alueen väkirikkain osa, Puodinkylä, luettu Mellunkylän koulupiiriin, jonka koulutalo sijaitsee Mellunkylän Bredbackassa. Mitä ruotsinkieliseen piirijakoon tulee, on myös olemassa Herttuaniemen—Degerön ruotsinkielinen kansakoulupiiri. Siihen kuuluu tästä liitosalueesta Herttuaniemi ja Brändön kartano, mutta sen lisäksi alueen ulkopuolelta suurin osa Degerön saarta. Liitosalueella on ainoastaan piirin yläkoulu. Alakoulu on Degerön saarella. Puodinkylä kuuluu myös ruotsinkielisten koulujen piirijaossa alueen itäpuolella olevaan koulupiiriin, nimittäin Nordsjö—Botbyn ruotsinkieliseen koulupiiriin.

Herttuaniemen suomenkielinen supistettu kansakoulu sijaitsee kaupungilta vuok-

ratulla maalla kaupungin puoleisessa osassa Herttuanien kesähuvi-alueella. V. 1929 valmistunut koulu- ja asuinrakennus on puinen, yksikerroksinen rakennus tyydyttävässä kunnossa. Rakennuksen kuutiosisältö on 945 m³ ja sen arvo laskettuna 190 markan mukaan m³:ltä 179,500 markkaa. Tontilla on lisäksi halkovaja ja käymälä, joitten arvo on 14,000 markkaa ja kaivo, jonka arvo on 2,500 markkaa. Kunnan omaisuuden arvo tällä koulutontilla on siis 196,000 markkaa. Irtaimiston arvo on 35,964 markkaa.

Ruotsinkielinen koulu, joka on vain yläkoulu, sijaitsee Herttuanien kartanon lähellä Degerön salmen rannassa. Koululla on oma tontti, »Hertonäs skola»-niminen tila R. N:o 1⁶, jonka pinta-ala on 3,030 m². Sen arvo on laskettuna 30 markan mukaan m²:ltä 90,900 markkaa. Koulurakennus on valmistunut jo vuosisadan alkuvuosina. Se on puinen yksikerroksinen rakennus, joka on tyydyttävässä kunnossa. Kuutiosisältö on 1,183 m³ ja arvo laskettuna 160 markan mukaan m³:ltä 189,300 markkaa. Halkovaja ja käymälä ovat arvoltaan 10,000 markkaa ja kaivo 1,500 markkaa. Koko kiinteistön arvo on siten 291,700 markkaa. Irtaimiston arvo on 33,994 markkaa.

Herttuanien suomenkielisessä supistetussa kansakoulussa on vain yksi opettaja. Oppilaitten lukumäärä oli lokakuussa v. 1933 alakoulussa 12 ja yläkoulussa 29, eli yhteensä 41 sekä samaan aikaan v. 1934 alakoulussa 10 ja yläkoulussa 21, eli yhteensä 31.

Myöskin Herttuanien ruotsinkielisessä yläkoulussa on vain yksi opettaja. Koulussa oli lokakuussa v. 1933 29 ja samaan aikaan v. 1934 33 oppilasta.

Näitten kahden koulun oppilaitten yhteinen lukumäärä 64 oli vain 2.4 % kunnan koko oppilasmäärästä v. 1934.

Tällä liitosalueella olevien koulukiinteistöjen arvo on yhteensä 487,700 markkaa ja kouluirtaimiston arvo 69,958 markkaa.

Kunnan menot Herttuanien suomenkielisen piirin koulusta ja Herttuanien —Degerön ruotsinkielisen piirin ylä- ja alakoulusta olivat v. 1933 seuraavat:

	Herttuanien supistettu suom. koulu	Herttuanien— Degerön ruotsink. piirin koulu	Yhteensä
Opettajain palkat			
Valtiolta	20,157: —	30,872: 35	51,029: 35
Kunnalta	4,110: —	6,960: —	11,070: —
Rakennusten kunnossapito	3,465: —	2,556: 45	6,021: 45
Koulukalusto	894: 05	1,254: 40	2,148: 45
Opetusvälineet	849: 20	963: 30	1,812: 50
Oppikirjat	1,206: 25	215: 80	1,422: 05
Oppilaiden muut koulutarvikkeet	469: 60	2,791: 25	3,260: 85
» ravinto ja vaatetus	4,586: 65	5,290: 70	9,877: 35
Lämpö	3,566: 50	7,625: —	11,191: 50
Valo	1,246: 50	2,025: —	3,271: 50
Siivous	1,134: 05	1,387: 45	2,521: 50
Vuokrat	—	2,000: —	2,000: —
Taloudenhoitajan palkka	165: 30	66: 60	231: 90
Yhteensä Smk.	41,850: 10	64,008: 30	105,858: 40

Kunnan tulot näistä kouluista olivat samana vuonna seuraavat:

	Herttuanien supistettu suom. koulu	Herttuanien— Degerön ruotsink. piirin koulu	Yhteensä
Valtionapu opettajain palkkaukseen	20,157: —	30,872: 35	51,029: 35
» rakennusten kunnossapitoon ...	1,455: —	2,150: —	3,605: —
» muihin menoihin	.	.	8,792: 25
Yhteensä Smk.	.	.	63,426: 60

Menojen ja tulojen eroitus on siten Smk. 42,431: 80, mikä määrä on jäänyt kunnan verotuksella suoritettavaksi.

Lakimääräistä valtion lainaa on kunnalla vain Herttuanien suomenkielisen kansakoulun rakennusta varten. Laina saatiin v. 1930 66,000 markan suuruisena (Laina N:o 1733). Siitä oli v:n 1934 lopussa maksamatta Smk. 64,556: 35.

9. KIRJASTO- JA MUU VALISTUSTOIMINTA.

Mainittakoon, että kunnan ruotsinkielisellä kirjastolla, jonka keskuskirjasto on Malmilla, on lainausasema Herttuanien ruotsinkielisellä yläkoululla.

10. KÖYHÄINHOITO.

Liitosalue muodostaa yhdessä itäisen saariston liitosalueen kanssa köyhäinhoitopiirin. Kuitenkin on Puodinkylästä luettu tähän piiriin vain Marjaniemi, muun osan kuullessa itäiseen naapuripiiriin. Laitoshoidossa oli v. 1934 tästä piiristä 13, yksityishoidossa 3 ja muussa muodossa avustettuja oli 114. Tämä on yhteensä 130, mikä taas on 4.4 % kunnan koko avustettujen määrästä. Köyhäinhoidon tarvitsijoita ilmestyy tästä piiristä varsinkin Herttuanien huvila-alueelta, mistä verrattain varaton väestö on saanut vuokrata asunnot.

Piirin köyhäinhoitomenot olivat v. 1934 Smk. 126,312: 65.

11. TERVEYDEN- JA SAIRAANHOITO.

Senaatin v. 1917 Herttuanien ja Puodinkylän julistamisesta taajaväkisiksi yhdyskunniksi antamain päätösten mukaan olisi sekä Herttuanien että Puodinkylän taajaväkisille yhdyskunnille ollut laadittava terveydenhoitojärjestys. Näitä ei kuitenkaan ole laadittu.

Maalaiskunnan erikoistoimenpiteet tämän liitosalueen terveyden- ja sairaanhoidon hyväksi rajoittuivat siihen, että alueelle tai sen välittömään läheisyyteen on sijoitettu terveyssisar ja kättilö. Liitosalue kuuluu kunnan n.s. eteläiseen terveyssisarpiiriin. Kättilöpiiriassa kuuluu alue itäiseen piiriin, jonka kättilön asuinpaikka on Puodinkylässä.

Kunnan sairaalassa Malmilla v. 1933 hoidetuista potilaista oli 12 tältä liitosalueelta. V. 1934 oli vastaava luku 13.

12. PALOTOIMI.

Yllämainittujen senaatin v. 1917 tekemien päätösten mukaisesti olisi Herttuanien ja Puodinkylän taajaväkisille yhdyskunnille ollut laadittava myös palojärjestykset. Näitäkään ei ole laadittu. Käytännöllistä merkitystä olisi palojärjestyksellä voinut olla Marjaniemen huvilayhdyskunnassa. Palovakuutusyhtiöiden harjoittama valvonta on kuitenkin täällä, kuten muuallakin esikaupunkialueilla, jossain määrin korvannut ehkäisevää palosuojelua kehittävien säännösten puutteen.

Palosammutustoimi on kahden alueella toimivan vapaaehtoisen palokunnan varassa.

Toinen on Marjaniemen V.P.K., jonka pääasiallinen toiminta-alue on Marjaniemen huvilayhdyskunta. Palokuntaan kuuluu noin 70 miestä, jotka hälytetään

sireenillä. Palokunta omistaa uuden moottoriruiskun, jonka vesiteho on 645 l/min. Letkuja on 500 metriä. Palokunnalla on oma talo kalustovajoineen.

Toisen vapaaehtoisen palokunnan pääasiallinen toiminta-alue ja myös kalustosuoja on Degerön saarella, mutta tämä palokunta hoitaa palosammutustointa myöskin tämän liitosalueen länsiosissa, Herttuaniemessä ja Kulosaaren kartanossa. Tarkemmat tiedot tästä palokunnasta, Degerön V.P.K:sta, esitetään itäisen saariston liitosaluetta koskevassa erikoisselvityksessä.

13. RAKENNUSTOIMINNAN VALVONTA.

Useinmainittujen senaatin päätösten mukaan v:lta 1917 olisi Herttuanien ja Puodinkylän taajaväkisille yhdyskunnille ollut laadittava myös rakennusjärjestykset. Samoin olisi valtioneuvoston v. 1922 Kulomaan taajaväkisen yhdyskunnan perustamista koskevan päätöksen mukaan ollut laadittava rakennusjärjestys myös tätä yhdyskuntaa varten. Tällaisia rakennusjärjestyksiä ei kuitenkaan ole laadittu. Ainoastaan Marjaniemen huvilayhdyskuntaa varten on Oy. Marjaniemen Huvilayhdyskunnan toimesta v. 1926 laadittu rakennusjärjestys, mutta tälle ei ole haettu asianomaista vahvistusta, joten sen noudattaminen on vapaaehtoisen alistumisen varassa. Rakennusjärjestyksessä edellytetään m.m., että rakennustoimintaa valvoo mainitun yhtiön asettama rakennuslautakunta, jolta on haettava rakennuslupa.

Mikäli rakennusjärjestyksiä olisi laadittu, olisi käynyt välttämättömäksi laatia myös rakennussuunnitelmat tämän liitosalueen taajaväkisiä yhdyskuntia varten. Virallisesti vahvistettuja rakennussuunnitelmia ei ole. Eräitä ehdotuksia rakennussuunnitelmiksi on aikojen kuluessa kuitenkin laadittu.

Käytännössä tärkein on näistä Marjaniemen huvilayhdyskuntaa varten laadittu jaoitus suunnitelma, jota on noudatettu ja edelleen noudatetaan asuntotiloja erotettaessa ja tontteja rakennettaessa. Suunnitelman on v. 1924 laatinut maanmittausinsinööri *Indus Röösgren*.

Herttuaniemessä omistamiaan maita varten on kaupungilla valmiina asemakaavaehdotus. Sille ei kuitenkaan ole hankittu vahvistusta, koska toistaiseksi ei ole ollut tarkoitusta ryhtyä luovuttamaan täältä asuntotontteja. Kuitenkin on eräälle osalle tätä asemakaavasunnitelmaa, nimittäin Herttuanien suunnitellun öljysataman aluetta varten päätetty hakea rakennussuunnitelmalle asemakaavalaissa edellytetty vahvistus. Suunnitelman on kaupunginvaltuusto hyväksynyt tammikuun 23 p:nä 1935 ja maaherra on sen vahvistanut tammikuun 13 päivänä 1936.

Aikoinaan laaditutti Brändö Gårds Aktiebolag rakennussuunnitelman myös Brändön kartanon maita varten. Sen laati v. 1920 arkkitehti *Eliel Saarinen*. Sitä ei kuitenkaan vahvistettu ja myöhemmin se on kadottanut kaiken merkityksensä.

Rakennustoimintaa harjoitetaan vailla asemakaavallista suunnitelmaa Tammelundin tilan mailla ja niissä osissa Puodinkylää Marjanientä lukuunottamatta, joita kaupunki ei omista.

Huhtikuun 12 p:nä 1933 on kaupunginvaltuusto päättänyt maaherralle ilmoittaa suostuvansa laatimaan rakennussuunnitelman Puodinkylän taajaväkisen yhdyskunnan aluetta varten lukuunottamatta Marjaniemen huvilayhdyskunnan aluetta. Samana päivänä on kaupunginvaltuusto ilmoittanut pitävänsä tärkeänä, että rakennussuunnitelma laaditaan myös Tammelundin huvilayhdyskuntaa ja Strömsin tilaa varten sekä myös, että kaupunki on suostuvainen maanomistajain kustannuksella laatimaan nämä suunnitelmat.

Sen kautta, että osa Herttuanientä ja Puodinkylää ovat taajaväkisiä yhdyskuntia, on näissä osissa asemakaavalain 57 ja 60 §:n nojalla voimassa rakennuskielto. Käytännössä ei rakennuskiellosta voimassaolevia säännöksiä kuitenkaan noudatettane. Koska

Tammelundin tila ei kuulu Herttuaniemen taajaväkiseen yhdyskuntaan, ei sitävastoin tällä alueella ole pakollista rakennuskieltoa. Kun on osoittautunut, että rakennustoiminta täällä antaa paljon toivomisen varaa, ovat kaupunginviranomaiset ryhtyneet toimenpiteisiin rakennuskiellon aikaansaamiseksi asemakaavalain 60 §:n 2) kohdan nojalla täälläkin siksi, kun rakennussuunnitelma aluetta varten on vahvistettu.

14. TIEOLLOT.

Liitosalueen tieoloihin painaa nyttemmin päälleiman uusi Porvoon maantie. Tämä kulkee alueen kautta pituussuuntaan. Liitosalueen piirissä on tätä tietä noin 6,400 metriä. Siitä on kaupunki, kuten tunnettua, rakentanut sen osan, mikä on Naurissaaren salmen ja kaupungin Puodinkylässä omistamien maiden rajan välillä, eli 5,540 metriä, ja valtio loppuosan Puodinkylän ja Mellunkylän väliseen rajaan, eli 860 metriä. Koko kaupungin rakentama osa on päällystetty asfalttipeitteellä, kun sensijaan valtion rakentama osa toistaiseksi on sepeli- ja soratietä.

Tältä tieltä erkanee niinikään kaupungin rakentama tie, joka Viikinkylän kautta johtaa vanhalle valtatielle Vanhastakaupungista pohjoiseen. Liitosalueen piirissä on tätä tietä 1,720 metriä. Samoin haarautuu tästä uusi myös kaupungin rakentama tie Herttuaniemen kartanon sivu Degerön salmen rantaan. Sen pituus on 1,240 metriä. Edellinen on sepeli- ja soratie, jälkimmäinen asfalttipeitteellä varustettu.

Näistä teistä ovat eräät osat kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön marraskuun 29 p:nä 1934 tekemän päätöksen mukaan julistetut maanteiksi. Tämä koskee Viikistä tulevaa tietä ja uutta Porvoon maantietä tämän tien ja Viikintien yhtymäkohdasta Puodinkylän ja Mellunkylän väliseen rajaan. Kaupunki on kuitenkin sopimuksen nojalla ottanut korvausta vastaan huolehtiakseen valtion kunnossapitovelvollisuudesta tällä tieosalla. Muista osista uutta Porvoon maantietä ja Degerön saareen johtavasta tiestä on kaupungin huolehdittava korvauksetta.

Uudelta Porvoon maantieltä erkanee myös Puodinkylässä äskettäin rakennettu tie Marjaniemen huvilayhdyskuntaan. Sen on rakentanut kaupunki, mutta sen kunnossapidosta vastaa Oy. Marjaniemen Huvilayhdyskunta. Sen pituus on 800 metriä.

Senjälkeen kuin yllämainitut tiet valmistuivat, ovat alueella kulkevat vanhat kylätiet jääneet yhä enemmän rappiolle. Tällainen tie, joka jo ennen kuin uudet tiet valmistuivat oli rappiolla, on se, mikä Herttuaniemestä kiertää Vanhankaukaupunginlahden Viikin latokartanoon. Samanlainen on myöskin Herttuaniemen kartanosta pitkin rantaa kulkeva tie Strömsiin, Tammelundiin ja Puodinkylään. Saman kohtalon alaiseksi on joutumassa myös entinen tärkeä kylätie vanhalta Porvoon maantieltä Puodinkylään. Näitä teitä pitävät nyttemmin tientarvitsijat yksityisesti varsin välttävässä kunnossa.

Tieoloja Marjaniemen huvilayhdyskunnassa ei ole järjestetty lakimääräiselle pohjalle. Oy. Marjaniemen Huvilayhdyskunnan laadituttamaan rakennusjärjestykseen on kylläkin otettu eräitä teiden rakentamista ja kunnossapitoa koskevia määräyksiä, mutta kun rakennusjärjestykselle ei ole haettu vahvistusta, ei näillä määräyksillä ole sitovaa voimaa.

Rakennusjärjestyksen määräykset teiden rakentamisesta ja kunnossapidosta kuuluvat seuraavasti:

13 §. »Alueen jatkuvaa järjestämistä varten tarpeelliset asemakaavaan merkityt kadut, tiet ja yleiset paikat teettää yhdyskunta varainsa mukaan, kun katsoo tarpeen niitä vaativan, ja on maata sellaiseen tarkoitukseen, ellei suosiollista sopimusta voida saada aikaan, yhdyskunnalle luovutettava sillä tavoin, kuin laissa kiinteän omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen säädetään.

Kadun, tien tai yleisen paikan tekeminen ei käsitä sen pinnan päällystämistä eikä lujittamista kivillä tai muilla aineilla.

Tehtäessä katua, tietä tai yleistä paikkaa, joka ei ole aiottu istutettavaksi, käytettäköön täytteenä ainoastaan puhdasta soraa tai hiekkaa.

Mihin ja miten jalkakäytävät ja katurajat on tehtävä, määrää rakennuslautakunta.»

14 §. »Kadut, tiet, laiturit ja yleiset paikat ovat tielain mukaan niiden kunnossa-pidettävät, jotka niitä käyttävät tai kutka yhtiökokous (s.t.s. Oy. Marjaniemen Huvilayhdyskunnan yhtiökokous) rakennuslautakunnan ehdotuksesta velvoittaa.»

15 §. »Tontin omistaja on velvollinen puoleen tiehen pitämään kunnossa teitä ja katuja, jotka rajoittavat tonttia, olkoonpa niillä reunaistutuksia tai ei. Sitäpaitsi on tontin omistajan tonttinsa pinta-alan suuruudessa suhteessa otettava osaa asuntontteihin ei-kuuluvien huvila-alueella olevien teiden, torien, laiturien, siltojen, katuvalaistuksen, puistojen, likaviemärien ja kaivojen ylläpitoon.

Nämä maksut veloittaa huvilayhdyskunnan johtokunta tai se virasto, joka tulee hoitamaan huvila-alueen yhteisiä asioita, ja lankeavat ne maksettaviksi veloitajan määräämänä päivänä.»

16 §. »Niinpian kuin likaviemärin pääjohdot ovat valmiit, on ostaja velvollinen omalla kustannuksellaan laittamaan tarpeelliset yksityisjohdot pääjohtoon, jos tontin korkeussuhteet sen sallivat, ottaen huomioon rakennuslautakunnan määräykset, että terveydellisiä näkökohtia noudatetaan.»

Asuntotonttien haltijan velvollisuutta vastata teiden kunnossapidosta on koetettu tehostaa myös tonttien myyntiä koskevaan kauppakirjaan otetulla määräyksellä. Tästä sanotaan kauppakirjassa: »Ostaja on velvollinen suorittamaan ne palstan omistajalle määrättyt, yleisten teiden ja laitosten ylläpitämiseksi määrättyt maksut, mitkä myyjä tai se viranomainen, joka hoitaa huvila-alueen yleisiä asioita, määrää, ja on ne maksettava velkojan määräämänä päivänä.»

Vaikkakaan siis edelläesitetyillä määräyksillä ei ole ollut julkisoikeudellista luonnetta, on niitä kuitenkin käytännössä voitu jossain määrin soveluttaa. Aluetta aikoinaan asuntotiloiksi jaettaessa on tiemat jätetty vapaiksi ja ovat ne nykyään Oy. Marjaniemen Huvilayhdyskunnan omistamat. Useimmat rakennussuunnitelmaan merkityt kadut ja tiet on avattu ja päällystetty osaksi yhtiön toimesta, osaksi vapaaehtoisen yhteistoiminnan pohjalla. Rakennusjärjestyksen 16 §:ssä edelletettyä veloitusta ei ole käytetty. Teiden kunnossapito on kuitenkin puutteellista. Ainoastaan päätietyt ovat tyydyttävässä kunnossa. Teitä on alueella noin 3 km.

15. SÄHKÖKYSYMYS.

Erinäisten vuokrasopimusten mukaan, mitkä Etelä-Suomen Voima Oy. aikoi- naan teki Botby Gods Aktiebolag, Hertnäs Gods Aktiebolag ja AB. Brändö-Villastad-nimisten yhtiöiden kanssa, on Etelä-Suomen Voima Oy:llä oikeus syyskuuhun 1969 pitää suurjännitejohtonsa ja sitä varten tarpeellisen linja-aukon aikaisemmin mainittujen yhtiöiden omistamilla mailla Herttuaniemessä ja Puodinkylässä. Maitten siirtyminen kaupungin haltuun ei ole muuttanut tätä Etelä-Suomen Voima Oy:n oikeutta. Yhtiö voi sopimusten mukaan saada vielä 50 vuoden pidennyksen tähän vuokraoikeuteensa. Tästä oikeudesta suorittaa yhtiö maanomistajalle, siis kaupungille, kaikkiaan 9 markkaa vuodessa. Näitten sopimusten mukaisesti kulkee Etelä-Suomen Voima Oy:n suurjännitejohto liitosalueen läpi.

Sanottu yhtiö on myöskin saanut oikeuden tästä suurjännitejohtosta myydä kuluttajille sähkövirtaa. Sopimuksessa, mikä joulukuun 15 päivänä 1920 tehtiin yhtiön ja kaupungin välillä sähköenergian myynnistä kaupungin sähkölaitokselle, oli kohta, jonka mukaan yhtiöllä ei ollut oikeutta »kaupunkiin yhdistetyllä alueella eikä sen ulkopuolella kaupungin omistamalla maalla antaa virtaa muille kuin kaupungin sähkölaitokselle, ellei se kussakin eri tapauksessa hankkinut siihen kaupungin

suostumusta». Joulukuun 17 päivänä 1924 kaupunginvaltuusto valtuutti rahatoimikamarin käyttämään kaupungin päätösvaltaa viimeksimainitun suostumuksen antamisessa yhtiölle. Samalla valtuusto päätti silloin käsiteltävänä olevan anomuksen johdosta myöntää yhtiölle edellämainitun »virranhankintasopimuksen voimassaoloajaksi oikeuden jakaa sähkövirtaa sitä haluaville kuluttajille Herttonäsin tilan alueella joko suoraan tai mahdollisten jakelujärjestöjen tai yksityisten urakoitsijain välityksellä ehdoin, että yhtiö antamastaan virrasta velkoi enintään 25 % korkeamman hinnan kuin kulloinkin voimassaoleva normaalin sisävalaistusvirran hinta kaupungissa oli, sekä ettei kaupunki ollut estetty, milloin se katsoi etunsa sitä vaativan, itse ryhtymästä jakamaan sähkövirtaa mainitulle alueelle».

Sopimuksella, minkä rahatoimikamari näin saamansa valtuuden nojalla tammi-kuun 2 päivänä 1925 teki yhtiön kanssa, on yhtiö saanut oikeuden edellämainituilla ehdoilla jakaa sähkövirtaa Herttonäsin kartanon alueella. Sopimus on kahden vuoden irtisanomisen varassa.

Yhtiö ei kuitenkaan itse harjoita sähkövirran jakelua tällä alueella, vaan myy yleensä virtaa kuluttajien muodostamille yhtymille. Tällaisia on liitosalueella nykyään kaksi, nimittäin Herttuaniemen Sähköosuuskunta ja Marjaniemen Sähköosuuskunta. Kolmas sellainen on tekeillä, nimittäin Tammelundin sähköosuuskunta. Toistaiseksi on yhtiö virranjakelusta Tammelundissa tehnyt sopimuksen erään yksityisen urakoitsijan kanssa. Tälle kannalle on virranjakelu järjestetty myös suuressa osassa Puodinkylää, Marjanientä lukuunottamatta. Yhtiöllä on tällä alueella kulutusvirran myyntiä varten 4 muuntaja-asemaa. Osuuskunnat kustantavat itse johdot muuntajalta ja jakelujohdot. Virtaa myy yhtiö yleensä tariffin mukaan, jossa maksu kilovattitunnilta on ensimmäisestä 100 kilovattitunnista Smk. 2: —, toisesta Smk. 1: 75, kolmannesta Smk. 1: 60, neljännestä Smk. 1: 50, viidennestä Smk. 1: 40 j.n.e.

Osuuskuntain jäsenten suorittamat maksut kulutuksesta ovat jonkin verran vaihtelevat. Esimerkkinä mainittakoon, että Marjaniemen sähköosuuskunta kantaa kuluttajiltaan pohjamaksuna 7 markkaa vuodessa lamppua kohti ja kulutusmaksua Smk. 2: 50 kilovattitunnilta.

Mainittakoon myös, että kaupunki huolehtii virran jakelusta Brändön kartanon maalla olevalla siirtolapuutarha-alueella. Kaupungin sähkölaitos on rakentanut pienjänniteverkoston, mutta ostaa virran Etelä-Suomen Voima Oy:ltä.

16. ASUTUSTOIMINTA.

Kunnan asutuslautakunta on tällä samoin kuin eräillä muillakin liitosalueilla jonkun verran edistänyt maanosittamista pientiloiksi. Asutuslautakunta on tälle alueelle, nimittäin Puodinkylään, välittänyt 8 asutuslainaa valtion asutusrahastosta ja 1 lainan maatalousministeriön alaisesta omakotirahastosta. Edellisten lainojen maksamaton määrä oli v:n 1934 lopussa Smk. 65,016: 25 ja jälkimmäisten Smk. 4,000: —.

17. LIITOSEHDOTUS.

Helsingin maalaiskunnan eri osista on ehkä Herttuaniemen liitosalue se, minkä liittäminen kaupunkiin tällä hetkellä kaupungin kannalta on ajankohtaisin ja tärkein.

Kaupungin toimenpiteet suurten teollisuus- ja satama-alueiden järjestämisestä tälle alueelle, joista ensimmäinen kerta julkisesti keskusteltiin jo v. 1913 ja joitten toteuttaminen pantiin alulle Herttuaniemen kartanon ostamisella v. 1919, alkavat lähestyä valmistumistaan. (Kts. Päämietintö siv. 141 ss.) Kaupungin maaomaisuus, mikä tätä tarvetta ja sen aiheuttamaa asutusta varten on liitosalueella hankittu, käsittää nyttemmin, kuten on osoitettu, 1,083 ha ja sen lunastamiseen on kaupunki

käyttänyt varoja 33,660,324 markkaa. Alueen suurinta osaa varten on kaupunginvaltuusto joulukuun 17 päivänä 1930 periaatteessa hyväksynyt jaoitus- ja käyttösuunnitelman. Teollisuus- ja satama-alueista on pantu kuntoon osa öljysatamaa varten tarkoitettuja alueita. Lisäksi on eräitä muita teollisuusalueita tasoitettu. Oulunkylän asemalta teollisuus- ja satama-alueelle johtavaa rautatietä varten on pengertyöt suoritettu. Nytemmin puuttuvat vain rautatiesilta Vantaanjoen yli, mikä on tarkoitettu suoritettavaksi v:n 1936 aikana, ja kiskoitus. Renkaana tässä järjestelytyössä on myös Porvoontien rakentaminen Puodinkylään asti ja maantie Viikistä tälle tielle. Kaikkiin näihin töihin on kaupunki käyttänyt v:n 1935 loppuun mennessä varoja noin 49,030,000 markkaa. Kaupunki on siten toistaiseksi sitonut tähän alueeseen pääomaan noin 82,700,000 markkaa. Jotta kaupunki voisi ryhtyä näitä pääomia tuottavasti käyttämään, haluaa kaupunki tämän alueen liittämistä kaupunkiin.

Jo silloin, kun Herttuaniemen kartanon ostoa v. 1919 valmisteltiin, huomautti rahatoimikamari, että »siinä tapauksessa, että luovutus tulee toimeen, olisi tärkeää saada alue mitä pikimmin yhdistetyksi kaupunkiin». Kaupungin asettama esikaupunkivaltuuskunta piti v. 1921 liitosalueen liittämistä kaupunkiin selvänä, samoin ylemmänasteen itsehallinnon järjestämistä valmistellut valtion komitea v. 1923. Kun Herttuaniemen teollisuus- ja satama-alueen järjestelykysymys v. 1930 oli ratkaisuvaiheessaan, huomauttivat useat kaupungin viranomaiset liitoksen välttämättömyydestä. V. 1932 kiiruhti kaupungin satamalautakunta asian ratkaisua. (Kts. Päämiestintö sivut 228—229.)

Selvitysmies voi pitemmittä perusteluitta yhtyä käsitykseen, että nyt kysymyksessäoleva alue on liitettävä kaupunkiin. Jotta aluetta voitaisiin asianmukaisella tavalla käyttää tarkoitukseensa, on välttämätöntä, että se kaikissa suhteissa joutuu niitten säännösten alaiseksi, jotka kaupunkikunnissa ovat voimassa. Tämä on tarpeellista varsinkin alueen asemakaavallista järjestelyä ja rakennustoiminnan valvontaa varten sekä satamain hallintoa ja satamaliikenteen valvontaa silmälläpitäen. Muuta mahdollisuutta tämän toteuttamiseen ei ole kuin se, että alue liitetään kaupunkiin. Myöskin on asianmukaista, että kaupunki saa verotusoikeuden ja oikeuden liikennettä rasittavien maksujen kantamiseen tällä alueella. Edelleen on välttämätöntä, että tämä alue poliisihoidollisesti kuuluu kaupungin poliisipiiriin ja myös oikeudenhoidon alalla raastuvanoikeuden tuomiopiiriin. Lakimääräisinä edellytyksinä näitten alueitten liittämiseksi kaupunkiin voidaan pitää melkeinpä kaikkia kunnallisen jaoituksen muuttamisesta annetun lain 2 §:ssä lueteltuja edellytyksiä.

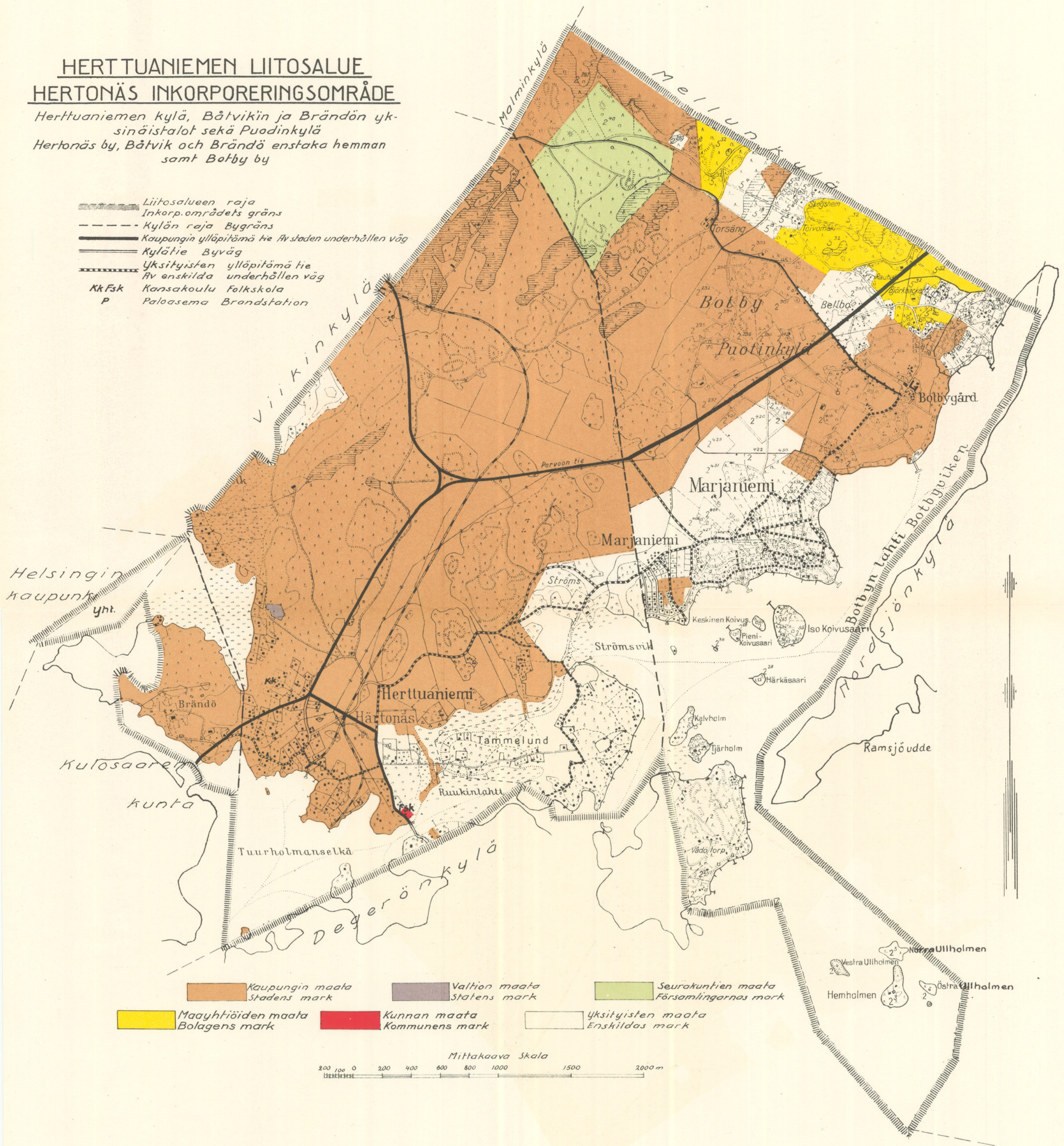
Mitä kaupunkiin liitettävän alueen rajoihin tulee, niin ei siinäkään ole suurta harkinnan varaa. Puodinkylässä on tosin vielä jonkun verran maata, joka on yksityisten maanomistajain hallussa ja käytetään maataloudellisesti. Nämäkin maanomistajat ovat kuitenkin ilmeisesti valmiit sopivan tilaisuuden tullen osittamaan maansa asuntotonteiksi ja luovuttamaan ne rakennettaviksi. Näitten maitten liittämistä kaupunkiin on pidettävä välttämättömänä järjestämättömän asutuksen estämiseksi. Luonnollista on myös, että ne osat aluetta, joille jo on syntynyt esikaupunkiasutusta, nimittäin Tammelund, Marjaniemi ja Puodinkylän ranta-alueet liitoksessa seuraavat mukana. Sen kautta, että yksityisten hallussa olevien tilojen rajat ovat varsin hajanaiset ja epäsäännölliset, ei myöskään olisi mahdollista, jos nämä jätettäisiin kaupunkiin liitettävän alueen ulkopuolelle, aikaansaada ehjää ja selvää kaupungin alueen ulkorajaa. Näinollen on koko Puodinkylä, jota tässä esitetyt mietteet lähinnä koskevat, liitettävä kaupunkiin.

Kaupunkiin liitettävät alueet tulisivat siten olemaan Brändö Gård, R. N:o 1¹, koko Herttuaniemen kylä, Båtvikin yksinäisestä rälssitilasta muodostetut tilat ja koko Puodinkylä sekä näitten kylien ja talojen jaetut ja jakamattomat vesialueet.

HERTTUANIEMEN LIITOSALUE **HERTONÄS INKORPORERINGSOMRÅDE**

Herttuanien kylä, Båtvikin ja Brändön yksinäistalot sekä Puotinkylä
Hertonäs by, Båtvik och Brändö enkata hemman samt Botby by

- Liitosalueen raja
- Inkorp.områdets gräns
- Kylän raja Bygräns
- Kaupungin ylläpitämä tie Avstaden underhållen väg
- Kylätie Byväg
- Yksityisten ylläpitämä tie Av enskilda underhållen väg
- Kansakoulu Folkskola
- Paloasema Brandstation

- Kaupungin maata Stadens mark
- Maayhtiöiden maata Bolagens mark
- Seurakuntien maata Församlingarnas mark
- Kunnan maata Kommunens mark
- yksityisten maata Enskildas mark

Mittakaava Skala
 200 100 0 200 400 600 800 1000 1500 2000 m